

Türkiye'nin Değişimine Tanık Olan Anglosakson Yazarlar ve Kitapları...

Modern Turkey, A Politico-Economic Interpretation, 1908-1923, Eliot Grinnell Mears ed., The Macmillan Company, New York, 1924.

Yazıldığı dönemde, Türkiye'ye dair "en yeni ve en doğru" bilgileri içerdiği iddiasında olan kitabın editörü Eliot Grinnell Mears, Milli Mücadele döneminde Türkiye'de Amerikan Ticari Ateşesi olarak görev yaptı. Bu sırada tanıştığı ve kitabına önsöz yazan İstanbul'daki Amerikan Yüksek Komiserliği'nde görevli Amerikalı Tuğamiral Mark Lambert Bristol, Türkiye- Amerika arasında sürekli ve güvene dayalı ilişkilerin eksikliği nedeniyle iki ülkenin birbirlerini tanıyamadıklarından yakınarak; Mears'ın ülkede bulunduğu süre içerisinde güvenilir ve güncel bilgiler içeren bir kitabın eksikliğini hissederek çalışmalarına başladığını söyler. Böylece, Türkiye hakkında belirli alanlarda bilgi sahibi araştırmacıların çalışmaları ile Mears'ın çalışmaları bir araya getirilerek bu eser oluşturulur. Bristol, kitabın, devlet adamları,

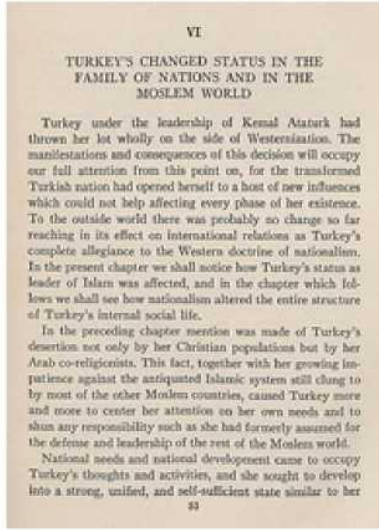
finansörler, tüccarlar, misyonerler, eğitimciler ve öğrenciler için bilgiler sunacak çeşitlilik ve zenginlikte olduğunu; yazarın, ekonomiye ve iş dünyasına ilişkin deneyimlerini, doğal gözlem yeteneği ve analitik zekâsıyla birleştirerek, bu detayda eseri ortaya çıkardığını söyler. Mears kitapta yer alan Türklerin ırksal özellikleri, ülkenin ormanları, iç ve dış ticareti, Ermeni ve Arap sorunları ve Kemalist hareket gibi konulardaki çok sayıda makalenin sahibidir. Yabancı yazarların din, eğitim, kadın meselesi, tarım, kamuoyu, kapitülasyonlar, uluslararası ilişkiler gibi konularda yaptığı araştırmaların yanı sıra, Bogus Nubar Paşa "Ermeniler", Ahmed Emin (Yalman) Bey "Türk Basını", Salih Keramet Bey "Genç Türk Hareketi", Süleyman Sırrı Bey ise "Sulama" başlıklı makaleleriyle eserde yer alır.

Arnold Toynbee-Kenneth P. Kirkwood, **The Modern World, A Survey of Historical Forces**, Volume VI: Turkey, Ernest Benn Limited, London, 1926.

A Survey of Historical Forces serisinin altıncı cildi olarak yayımlanan eser, Arnold Toynbee ve arkadaşı olan, İzmir'deki International College'da tarih dersleri veren tarihçi Kenneth

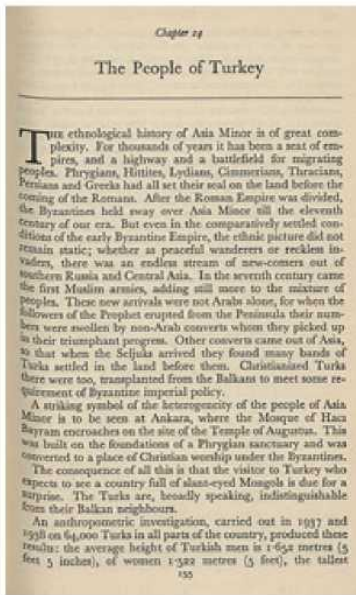
P. Kirkwood'un (1899-1968) ortak çalışmasıdır. Kitapta, tarihsel arka planda Türkiye ve Batılı ülkeler karşılaştırılır, Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşu ve son dönemlerindeki Batılı etkiler bağlamında iki ayrı bölümde ele alınır. "1919-1922 Devrimi" başlığını taşıyan bölümde; Mustafa Kemal, Türk- Yunan Savaşı (1919-1922), Lozan Konferansı ve Anlaşması, Fransız Devrimi'nin etkileri, kapitülasyonların kaldırılması ve millet sistemi, halifeliğin kaldırılması konuları işlenir. "Yeni Türkiye" başlıklı son bölümde ise Cumhuriyet ve diktatörlük; nüfus, tarım ve demiryolları; ticaret, endüstri ve finans; sosyal ve kültürel sorunlar; Türkiye'nin uluslararası konumu ve Kürt sorunu; Musul meselesi; Sovyet Rusya ve İslam dünyası incelenir. 1924 Anayasası'nın İngilizce metninin kitaba ek olarak dâhil edildiği eserde, Türkiye tarihi ve İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş süreciyle ilgili seçilmiş kaynakça bilgisi ve kronoloji de bulunmaktadır.

Henry Elisha Allen, **The Turkish Transformation: A Study in Social and Religious Development**, Chicago University Press, USA, 1935.

Kitabı yazmak üzere ilk elden tanıklık etmek için iki defa Türkiye'ye gelip uzun müddet kalan yazar; 20. yüzyılın başından itibaren İslam'ın, son birkaç yüzyıldır Hıristiyan ülkelerde gelişen ve Hıristiyanlığın kendini adapte etmek zorunda kaldığı bilimsel düşünce, makineleşme ve milliyetçilik ideolojisinin olumsuz etkileriyle mücadele ettiği görüşündedir. Doktora derecesini Lafayette College Departmant of Religion bölümünden alan Allen, "İslam, genelleme yapılırken çok ihtiyatlı kullanılması gereken bir terimdir." diyerek, İslamın bir bütün olarak ele alınamayacağını, ülkelere, toplumlara ve kültürlere göre farklı algılanış ve yaşanış biçimleri olduğunu, tüm bunların İslam üzerindeki etkilerinin tek bir çalışmada anlatılamayacağını vurgular. Böylece kitapta, klasik bir

Oryantalist bakışına, indirgemeci bir yaklaşıma yer verilmemiştir. Ona göre, hiçbir İslam ülkesi, Türkiye'deki resimden daha ilginç ve şaşırtıcı değildir. Bu görüşlerini, "İslam ve Hıristiyanlık arasında yüzyıllar boyunca süren acılar ve kan döküşler, kıskançlıklar ve yanlış anlamalar hatırlandığında, uzun yıllar boyunca İslam ortodoksisinin lideri ve Muhammed inancının en güçlü ve gözüpek öncüsü olmuş Türkiye'nin, uzun süre boyunca hakir gördüğü ve korku duyduğu Avrupalı devletler örneğine göre Batılı bir ulus olmaya çabaladığı fark edildiğinde, tarihin en önemli fenomenine tanıklık edildiği reddedilemez. İşte gözlerimizin önünde, dinsel ve siyasal birliğe dayanan Arabistan kaynaklı gelenek ve görenekler terk edilerek, din ve siyaset ayırımına dayanan, Avrupa'da gelişen örneklerin benimsenmesi anlamında, medeniyetlerarası bir geçiş gerçekleşiyor." diyerek ifade etmiştir. Allen, çoğu Müslüman ulus eski değerleri tekrarlamaktan başka bir şey yapmazken, Türklerin yeni değerler yaratma yolunda ilerlediğini ve amacının da bu değerlerin anlaşılmasına katkı sağlamak olduğunu söyler ve şöyle bir açıklama yapma gereğini hisseder: "Bu propaganda değildir. Yazarın Türkiye'deki herhangi bir yabancı kurumla bağlantısı yoktur ve motivasyonu yalnızca, on yıl önce, Chicago Üniversitesi'ndeki dinsel bilimler çalışmaları sırasında uyanan bir ilgiden kaynaklanmaktadır."

G. L. Lewis, **Nations of the Modern World, Turkey**, Ernest Benn Limited, London, 1957.

Oxford Üniversitesi'ndeki Türk dili ve tarihi çalışmalarının kurucusu G. L. Lewis, birçok İngiliz Oryantalistin 16. ve 20. yüzyıllar arasında dünyanın çeşitli bölgelerine seyahat ettiğini fakat pek azının konu olarak Türkiye'yi seçtiğini, İngiltere'de bu alanda kaynak sıkıntısı çekildiğini belirtir. 1950'lere kadar, Türkiye hakkında, Türkçeyi, Türk tarihini ve kurumlarını bilmeyen, uzman olmayan kişiler kitap yazmıştır. Üstelik bu yazarlar, Türkler hakkında, Londra yangını ya da Krakatoa Yanardağı'nın püskürmesi üzerine fikir yürütür gibi fikir yürütmüş, topluma bir "doğal afet, kişiliksiz bir varlık" muamelesi etmiştir: "Türkler, kendi kültürel gelenekleri olan bir halk değildi; onlar, Avrupa tarihinin belâli bir uzantısıydı; onlar, baş belasıydı; onlar, Doğu Sorunu'ydu."... Lewis'in çalışmasının amacı, Türkiye'de neler olup bittiğini, Türklerin nasıl insanlar olduğu hakkındaki izlenim ve çalışmalarını nakletmektir. Kitabın ilk bölümünde, kısaca Osmanlı

Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'ın ilanına kadarki süreç anlatılır. Ardından Türkiye tarihi, Tanzimat Dönemi (1839-1876), Mutlakiyetçilik Dönemi (1876-1908), Anayasal Dönem (1908-1918), Türk Devrimi (1918-1920), Büyük Millet Meclisi (1920-1922) başlıkları altında incelenir. Lozan Anlaşması, halifeliğin kaldırılması, Kürt ayaklanması, devrimler, Atatürk'ün ölümü, 1939'a kadar Türk dış politikası, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye, Demokrat Parti iktidarı, 1954 seçimleri ve Türkiye'nin savaş sonrasında izlediği dış politika konu edilir. İkinci bölümde ise Türkiye coğrafyası, toplum, tarım, mineraller, dış ticaret, ekonomi politikası ve deniz aşırı ticari faaliyetler gibi, eserin yazıldığı döneme ait Türkiye panoraması sunulur.